

Јосип Броз у Пироту 1965. године

Један од најупечатљивијих догађаја у Пироту током шездесетих година XX века је, свакако, кратка посета тадашњег председника Југославије Јосипа Броза. У десетлећу када је, бар званично, тај балкански политичар градио комунизам са људским ликом, обилазио најважније престонице и државнике Истока и Запада, кретао се постепено ка врхунцу међународне славе и угледа председника земље која је изабрала свој самостални пут развоја, десило се да више узгред него планирано посети и мали град на истоку своје земље. Култ његове личности, неуобичајеног комунистичког политичара, непрестано је растао и проширио се, током те деценије, чак и на многе друге земље. Било је сасвим природно да су и мање значајни, локални, властодршци пожелели да се пред својим суграђанима покажу у његовој близини и то на улицама града којим су, у име свог вође, управљали.

Велика државна делегација, на челу са председником Јосипом Брозом, пројурила је, специјалним возом на путу за Софију, кроз Пирот у среду 22. септембра око 7.40 часова. Чак и тада је неколико стотина грађана дошло на станицу и поздравило га. Велика маса грађана бугарске престонице дочекала је бројне југословенске званичнике, међу којима су се издвајали и они најважнији: председник Скупштине Македоније Видоје Смиловски, председник хрватске владе Мика Шпиљак, министар за саобраћај у Савезној влади Милијан Неоричић и заменик министра иностраних послова Мишо Павићевић. Званични разговори су почели сутрадан и трајали су до понедељка пре подне, када су се гости истим путем вратили назад, али овог пута су накратко застали у првој већој пограничној вароши.

Док су политичари две суседне земље узајамно размењивали највиша државна одликовања и љубазне здравице, договарали се о привредној сарадњи и јачали не баш добре односе из претходних деценија, у Пироту су вршене ужурбане припреме за њихов дочек и краткотрајни боравак. Социјалистички савез је издао званични проглас, у коме позива грађане да изађу на улице и поздраве госте.

И коначно, у понедељак у 11.50 часова, познати Плави воз зауставио се у пиротској железничкој станици, а тадашњи председник општине Љубиша Златковић први је поздравио Јосипа Броза, на самом изласку из воза. После званичног домаћина града, председнику је пришла ученица основ-

не школе Надица Ђорђевић, предала му цвеће и поздравила га у име најмлађих суграђана. Потом се Броз руковао са осталим месним функционерима. После тога је командант гарнизона потпуковник Милан Подбрадић предао рапорт свом врховном команданту. Пошто је обишао почасни батаљон, главни гост је, у пратњи председника Социјалистичког савеза Љубисава Лилића, отишао до трибине иза станице и први пут се обратио грађанима.

Улице које воде од станице ка центру града још су у раним јутарњим часовима биле испуњене нестрпљивим грађанима који су пристизали из околних села и вароши. Тога дана је уобичајени ритам живота био у потпуности прекинут и подређен дочеку високог госта. По речима новинара локалног листа *Слобода*, више од 30.000 људи из града и околине сјатило се на улице и тргове у жељи да види свог председника. Радници фабрика, смештених у индустријској четврти на периферији града, очекивали су да ће их Броз посетити, али када су чули да је директно кренуо пред зграду Општине, похитали су и они у центар града.

Дуж улица је хиљаде грађана поздрављало председника. Код старе Солане били су радници који су пристигли из Бабушнице, код Млекарске школе, на самој ивици улице, малишани из вртића, иза њихових леђа сељани из Сопота и Ореовице, а преко пута мештани Црноклишта. Најживље је било код кафане *Ладна вода*, где су били распоређени ђаци Основне школе *Павле Крсћић* (сада *Свети Сава*). Ту су наставници једва одржавали ред пошто су деца повремено истрчавала на улицу. Ученици су први пут једва били обуздани, али кад се председник враћао из центра града, у отвореном аутомобилу, деца су једноставно препречила пут, а возач је једва зауставио и спречио повређивање. Броз је био потпуно окружен децом која су желела да га виде изблиза или чак додирну. Поворка је стигла пред старо здање Општине око 12.30, где ју је поздравио потпредседник општине Радмило Ђирић.

Разговор са локалним челницима трајао је само тридесет минута и углавном се сводио на уобичајене садржаје о успесима градске привреде. На крају је главни гост, као поклон од домаћина, добио пиротски ћилим, старопланински качкаваљ, ловачко одело, ловачке чизме и албум са фотографијама о развоју града.

На повратку су гости прошли улицама скоро потпуно посутим цвећем, Јосип Броз се по ко зна који пут уверио да има гостопримљиве поданике спремне да несебично следе свога вођу, неизмерно га воле и то отворено показују, локални политичари су потврдили свој легитимитет и моћ, док су грађани, не знајући то, учествовали у једној масовној опијености личношћу и идеологијом која их је користила налик статистима у великој позоришној представи.

Тај чин је трајао нешто више од два сата и типичан је пример масовног изражавања јединствене политичке воље произведене дуготрајним деловањем државне присиле, систематске пропаганде, једнообразног школског васпитања и сталног страха, самоконтроле и самоцензуре.

Целокупни догађај имао је четири фазе, са јасним особеностима, циљевима и значењем. Као чинове у позоришној представи, организатори су поређали четири дела, у којима се постепено повећава узбуђење. Прва фаза је била припрема за дочек и окупљање грађана. Та фаза је трајала неколико дана, а напетост, нестрпљење и ентузијазам убрзано су расли. Друга фаза је био дочек на железничкој станици, у којој је председник општине, као представник грађана и локалне власти, поздравио госте, после чега су на ред дошла деца и на крају војска. Већ на самом почетку сви учесници у том догађају преко својих представника (деца, грађани, локална власт и војска) показали су своју оданост, посвећеност, моћ и поштовање. Они су савршено знали своје место, значај и улогу, што је било плод строгог протокола и устаљених обичаја. Трећа фаза је врхунац догађаја, када је поворка аутомобила са гостима прошла улицама до центра града (приближно 2,5 км). Грађани су показали да искрено обожавају свог политичког вођу, да га поштују и да су веома задовољни што га коначно виде свом граду. Наредна фаза били разговори са представницима локалне власти у Општини. Присуство на том краткотрајном скупу било је велика привилегија и само мали број месних политичара је могао да се нађе за столом или у просторији са високим гостом. Суштина тих разговора била је у јачању и потврди оданости према председнику и у учвршћивању позиција локалних функционера. Приказивање резултата локалне индустрије, заната и трговине, те даривање неких производа били су у функцији потврђивања влади да може бити поносна на грађане Пирота и локалну власт зато што они пружају велики допринос националној економији и изградњи социјалистичког друштва. Последња фаза је одлазак гостију, попуштање напетости и узбуђења, те сређивање утисака.

Прилог 1 ПРОГЛАС ОПШТИНСКОГ ОДБОРА СОЦИЈАЛИСТИЧКОГ САВЕЗА

Грађани и грађанке
Омладино
Пионери

У понедељак, 27. септембра 1965. године, у 11,30 часова у наш град стиже председник Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и генерални секретар Савеза комуниста Југославије

ЈОСИП БРОЗ ТИТО

По повратку из Народне Републике Бугарске, са пута мира и пријатељства међу народима.

Остварена је наша давнашња жеља да у својој средини видимо вољеног друга Тита, да му кажемо колико смо га жељно очекивали, колико га волимо, колико смо му захвални. Да му покажемо шта смо остварили уз помоћ друштвене заједнице, како се боримо са тешкоћама и како их савлађујемо. Да му изразимо нашу чврсту решеност и спремност на нова прегнућа, да му кажемо са коликим га великим поверењем следимо и боримо се за пуно оживотворење одлука Осмог конгреса Савеза комуниста Југославије.

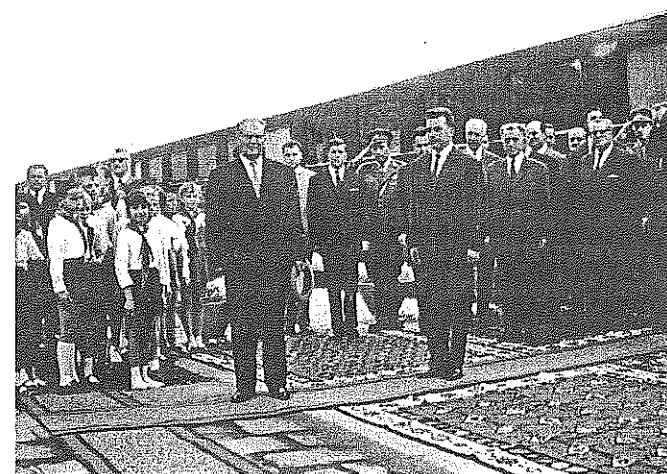
ДОЛАЗИ НАМ ДРУГ ТИТО

ИЗАЂИМО СВИ ДА ЗАЈЕДНО ДОЧЕКАМО И ПОЗДРАВИМО НАШЕГ ДРУГА ТИТА

ОПШТИНСКИ ОДБОР ССРН
ПИРОТ

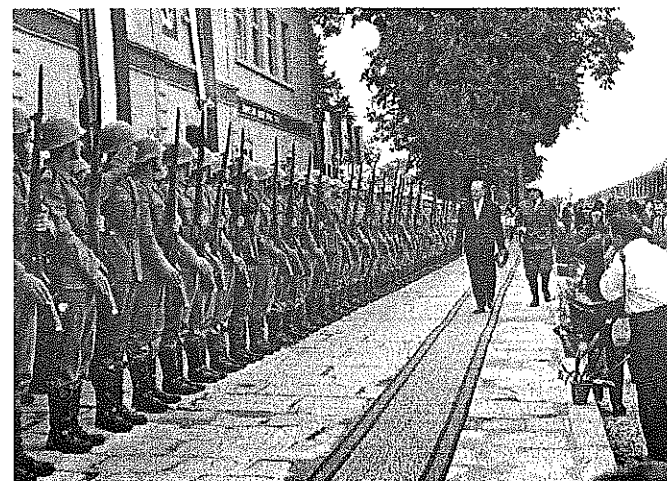
Прилог 2

Фотографија бр. 1 приказује тренутак када је председник изашао из воза и када су га домаћини поздравили. У предњем плану је поред Броза председник Скупштине општине Пирот Љубиша Златовић, а у другом плану између њих председник Општинског одбора Социјалистичког савеза Љубисав Лилић. Са Брозове десне стране, непосредно уз пионире, постројен је почасни батаљон војске из пиротског гарнизона. Председник је окренут ка команданту гарнизона потпуковнику Милану Подбрадићу, који прилази да би му предао рапорт. Аутор фотографија је новинар и фоторепортер локалног листа *Слобода* Божидар Манић Жоли.

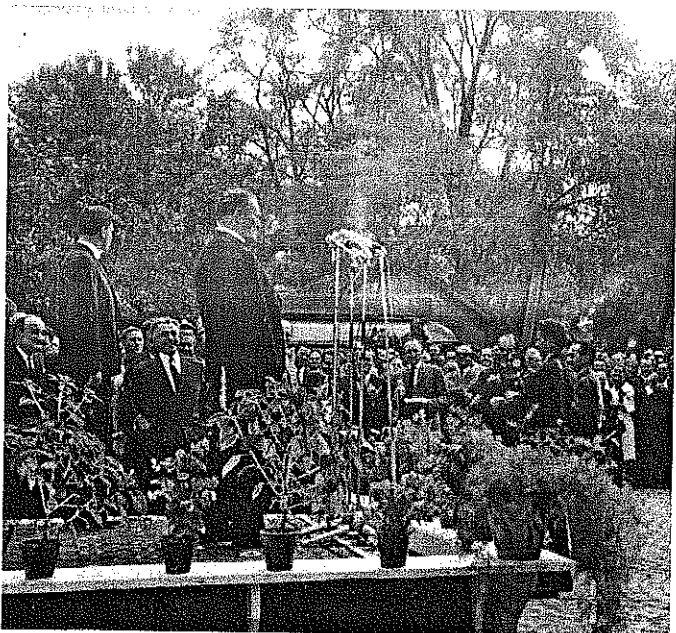
Прилог 3

Фотографија бр. 2 приказује смотру почасног батаљона пиротског гарнизона. Броз приликом смотре долази до краја станичне зграде и прелази на другу страну, где га очекују грађани. Том приликом је одржао први говор и наставио колима ка центру града.

Прилог 4

Фотографија бр. 3 приказује прво обраћање окупљеним грађанима са друге стране станице. Броз је је на бини, у друштву председника ССРН Љубисава Лилића, лево уз ивицу слике је Дража Марковић.

О ИДЕЈАМА И КЊИГАМА
ON IDEAS AND BOOKS

Владимир Ивановић

Србија у модернизацијским процесима 19. и 20. века, 3. Улога елита, Београд 2003.

Реагујући на подстреке који су долазили из иностране историографије, група истраживача окупила се 1992. године око пројекта *Србија у модернизацијским процесима 19. и 20. века* при Институту за новију историју Србије. Као резултат мултидисциплинарних истраживања објављен је 1994. године Зборник радова *Србија у модернизацијским процесима XX века*. Исте године одржан је научни скуп, коме је као основа за расправу послужио поменути зборник. Расправа се даље са скупа пренела на стране часописа *Токови историје*, да са њих више не сиђе. Као резултат даљих истраживања, појавио се 1998. године други Зборник радова посвећен модернизацијским процесима у Србији. Од првог се разликовао по томе што су даља истраживања проширена временски, а сужена тематски, о чему сведочи и наслов *Србија у модернизацијским процесима 19. и 20. века 2. Положај жене као мерило модернизације*. Оба зборника наишла су на одјек у домаћој научној јавности, али неочекивано високо интересовање показано је за њих у иностранству. Они спадају у најцитиранија дела српске историографије у деведесетим годинама, а њиховом издавачу Институту за новију историју Србије, од укупног тиража остали су само архивски примерци.

Сада се пред научном јавношћу у Србији појавио трећи Зборник, састављен од седам чланака који говоре о улози елита у модернизацијским процесима у Србији. За разлику од прва два зборника, рад на новом Зборнику текао је ван Института, лишен олакшица које такви пројекти налазе у институцијама, али и слободан од тешкоћа које институције стварају.

Трећи Зборник појављује се у издању самих аутора.

Реч је о истраживањима која прошлост не своде само на област политичког, већ о истраживањима једне појаве у њеном дугом трајању. Сусрећемо се са једним радом који прошле феномене ставља у везу са данашњим тачкама гледишта, циљевима и интересима, те тако чини прошлост